

IULIAN COMANESCU

MIHNEA CONSTANTINESCU

OMUL CARE A SCHIMBAT ROMÂNIA
FĂRĂ CA NOI SĂ ȘTIM

1.1. Copilăria. Livada cu Duzi și madlenele inverse

Cândva pe la începutul anilor '70, un copil cuminte se întoarce acasă de la o școală de cartier, plângând. Maică-sa îl întreabă ce s-a întâmplat.

— Mi-a luat Cojanu guma! Și mi-a cerut bani ca să mi-o dea înapoi!

Mama îl cheamă pe fratele mai mare:

— Ia, Fănele, du-te și vezi cine e ăla!

Fănel se duce la școală, întreabă în stânga și-n dreapta și îl găsește pe Cojanu. Este repetentul clasei.

— Ia, vino.

— Da.

— Tu mă cunoști pe mine?

— Da, nea Fane. Din cartier.

— Bă, de ce i-ai cerut bani lui frate-miu?

— Aoleu, nea Fane, nu știam că e frate-tău, dacă știam...

— Fii atent. Dacă de-acum încolo cineva se mai ia de frate-miu, pe tine te bat, nu pe el!

Cojanu evaluează situația: nea Fane e cu 12 ani mai mare decât copilul căruia îi luase guma. Decide pe loc să se transforme în bodyguardul băiatului. Repetent, așa cum e, începe să se țină de coada lui peste tot. Povestea cu guma își pierde rapid potențialul conflictual, celălalt băiat începe să-l ajute la lecții, se împrietenesc.

Într-o zi, la ședința cu părinții, diriginta începe să-l laude pe Cojanu, care s-a dat încet-încet pe brazdă. Mama lui Cojanu începe să plângă, fericită:

— E datorită lu' băiatu' ăsta, Constantinescu Mihnea!

După vreun an, când Mihnea era într-a cincea sau a șasea, se duce la „nea Fane“, Aurel Constantinescu, fratele cel mare, și îi spune:

— Te rog frumos, spune-i lui Cojanu să nu se mai țină după mine! Nu mă mai bate nimeni!

În toate cărțile cu oameni remarcabili, nu prea scapi de „încă de mic avea să vădească...“. Să ne jucăm puțin cu asta: ministru al apărării în primul guvern Mihnea Constantinescu, Cojanu s-ar putea lăuda azi cu o conviețuire mai îndelungată cu el decât cea a multor demnitari, mai târziu. Mihnea își exersase deja aptitudinile pentru *crisis management*, transformând un armistițiu șubred, discreționar, într-un tratat de întrajutorare mutuală, adică oferind *know-how* în schimbul puterii militare. Și, atunci când situația geopolitică din Mahalaua Cărămidarilor o permisesse, își revizui-se prompt prioritățile diplomatice, în folosul propriei imagini. Interne și externe.

Mahalaua Silicon Valley

Rasă de pe fața pământului de Ceaușescu atunci când a construit cartierul Tineretului, Mahalaua Cărămidarilor, în care se întâmplau cele povestite anterior, nu era deloc mahala. Prin secolul al XVIII-lea, atunci când încep să se îndesească mențiunile documentare, cuvântul, provenit din arabo-turcul *mahalle*, nu își căpătase sensul peiorativ de astăzi, ci era, ca peste tot în Imperiul Otoman, o unitate administrativ-teritorială. În țările musulmane, *mahalle*-urile erau dotate cu câte o moschee și o cafenea și erau conduse de *mukhtari*, un fel de primari de sector sau de ceea ce în țările dominate de sovietici – inclusiv România – s-a numit, la un moment dat, micraion.

Populat începând cu secolul al XVII-lea, locul, care se întinde cu aproximație între Timpuri Noi și Palatul Copiilor de azi, devine peste vreo sută de ani un fel de Silicon Valley al Bucureștiului, fiindcă își lua numele de la meșteșugarii care au tehnologizat capitala Țării Românești. Ei au fost cei care au furnizat materialul

pentru casele clădite până atunci din lemn și înlocuite cu construcții de cărămidă. Pentru perioada anterioară, nici măcar arheologia nu prea e posibilă, ca la celți, fiindcă lemnul putrezește.

Situarea Mahalalei era dată de materia primă a cărămizilor, lutul din lunca Dâmboviței, care curge foarte aproape, dincolo de Calea Văcărești.

Strada Mihnea Constantinescu

Dacă stai pe trotuarul din fața Palatului Copiilor, fix în fața intrării, te afli cu aproximație în casă la Mihnea. Strada pe care s-a născut, Livada cu Duzi, a fost rasă de Ceaușescu în 1978. „În fața Palatului Copiilor există două guri de canalizare, una a fost în fața porții noastre, a rămas așa“, spune Sandu Constantinescu, mijlociul familiei, cu opt ani mai mare decât Mihnea.

Sandu își amintește că nu mai erau duzi pe Livada cu Duzi în copilăria lor. E destul de normal, nu prea au utilitate, cu excepția faptului că copiii ar putea să se ghiftuiască cu fructele. Ca toți școlarii din zonă, frații Constantinescu cei mari aveau însă gutuiul lui Nea Petrică, spre disperarea lui Mihnea, care îi dezaproba grav: „Vaaai, ce-ai făcut? Ați furat gutui?!“

Totuși, numele străzii are o explicație. Într-un studiu dedicat cartierului, istoricul Oliver Velescu povestește despre un anume Simo Lânariul, proprietar al unei „torcătorii de mătase“ care îl dusese până la expozițiile internaționale de la Londra și Paris, în 1851 și 1855. Dacă mai e nevoie s-o spun, frunzele de dud sunt hrana preferată a viermilor de mătase.

Pe aceeași stradă cu Mihnea Constantinescu au copilărit Maria Tănase, supranumită de altfel „Privighetoarea din Livada cu Duzi“ – cam dubios, în virtutea celor de mai sus –, și Nicolae Grigorescu, care și-a făcut o parte din ucenicie acolo, într-o curte în care mai erau încă duzi.

Azi, din toată povestea a mai rămas doar o alee scurtă numită Livada cu Duzi, din Calea Văcărești, printre două blocuri, aproape de intersecția cu Tineretului. Și Calea Văcărești, fiindcă restul străzilor au dispărut. Au apărut în locul lor parcul și Cantemirul.

Dincolo de parc, între blocuri, stă bine în picioare Biserica Cărămidarii de Jos, ctitorită în forma actuală pe la jumătatea secolului trecut de oameni cu posibilități din mahalaua nema-hala. Ca dovadă faptul că alături e și un ateneu – nimeni nu știe că Bucureștiul are două –, Ateneul Cultural. La Cărămidarii de Jos a fost botezat Mihnea.

Dincoace, pe Splai, era Abatorul Comunal, spre capătul străzii lui Mihnea. Multe dintre clădirile care l-au compus au supraviețuit, într-una frumoasă, de la stradă, construită de Alexis Godillot, cel cu demolata Hală a Unirii, e un restaurant care bubuie de *kitsch*, pe nume Odeon. Mai în spate, în locul în care se tranșau pe vremuri animalele, sunt mașinoaiile unei firme de transport, descendentă a unei foste societăți de prelucrare a cărnii, care a funcționat acolo probabil până prin anii '90. Bau-Baul Găinilor mai bântuie doar printr-un „Magazin de prezentare – Pui proaspeți, preț producător“, scobit într-un colț de zid dinspre Calea Văcărești, ca o magazie de praf de pușcă într-o cetate medievală.

Preșcolarul

Cu 30 de ani înainte ca Mihnea să apară pe lume, la marginea Abatorului își stabiliseră baza de operațiuni Pirații de pe Dâmbovița. Dacă vă-ntrebați ce-s aceia, îi descrie un deloc oarecare Ion M. Ieșanu, într-un articol din 1934: „Există aici, pe lângă lucrătorii oficiali ai abatorului, o lume întregă de paria, ce trăește din pirateriile de la gura canalului. Spălători și hoți de mațe, țigănci, dănciuci cu prăjini și câini hămesiți pândesc lângă canal ciosvârta de copită cu mai multă carne pe ea, mațele mai grase sau bojocii mai mari. În apa îngroșată de sânge și murdării, cu picioarele udate până la genunchi, în mirosul acela dezgustător, lumea aceasta viermuitoare de năpăstuiți așteaptă darul de fiecare zi al canalului. Pentru ei canalul abatorului ia proporțiile unui idol capricios și enigmatic, care le azvârle mărinimos hrana de fiecare zi.“

Mihnea Constantinescu n-avea treabă cu toate astea, Livada cu Duzi e în copilăria lui o stradă chivernisită – ca dovadă și

canalul care a rămas. WC în curte nu văzuseră acasă. Și, oricum, am stabilit de la început că a fost un copil cuminte, nu știu cine și l-ar fi putut închipui altfel. Când s-a născut, în 1961, a fost un soi de cadou surprinzător. „O mare bucurie, o mare curiozitate, la modul: «Ce o să facem acum?»“, spune Aurel Constantinescu, care pe atunci împlinise 12 ani. Trimitere la vârsta de 34 de ani a mamei, Petruța, atipică pentru acele vremuri. Tatăl, George, lucra pe șantier, maistru, mereu plecat. A construit instalația electrică a comunismului la Brazi, vreme de vreo 15 ani. Mama, Petruța, inevitabil acasă, învârtind ca pe farfuria chinezești treburile unei gospodării complicate, cu o curte mare în care cultivau diverse și o magazie care era mai mult atelier, fiindcă acolo erau sculele complicate ale tatălui. Din motive de *multitasking*, Mihnea cade în sarcina lui Aurel, care îi face biberoanele, îl îndoapă cu lapte Eledon, îl leagănă și îl adoarme. „La vremea respectivă, nu erau cărucioare, leagăne. Aveam o copăiță, exact ca la țară, deși stăteam în mijlocul Bucureștiului.“

Așa, în „copăiță“, Mihnea era „răsfățatul, în măsura în care se putea răsfăța un copil pe vremea aceea, într-o familie cu trei băieți“, spune Sandu Constantinescu, fratele mijlociu. Eledon e o marcă americană, care aparține companiei Nestlé, care a expirat în 1993. Anul primei utilizări: 1937.

Întoarcerile lui George de pe șantier sunt tipice. „În momentul în care apărea la colț tata, dispăream de pe stradă, intram în curte, să-l așteptăm“, povestește Sandu. „Se termina și cu fotbalul și cu tot, venea tata! Nu mai exista nimic. Eram trei copii, indiferent de vârstă, primeam un Mentosan, o Eugenie, o ceva... Ceva trebuia să primim!“

Strada Livada cu Duzi avea 33 de case. Cea de sub Palatul Copiilor, a lui Mihnea, era exact la mijloc. „Prima era curtea lui Scatiu, pe urmă începea a lui Talianca – asta era una căsătorită cu un italian – și strada se termina la Gică Tamponică – asta a fost șofer“, spune Sandu. Cartierul s-ar numi azi *multi-culti* – români, evrei, romi, muncitori, agricultori. Dar și un profesor universitar: Nicolae Teodorescu, chimist și farmacist. Petruța și George își doreau mai mult pentru copii. Profesorul Teodorescu

acceptase să-l țină-n brațe pe Mihnea, la Biserica Cărămidarii de Jos, la botez. De la nașă, soția profesorului, Maria, vine și numele de Marian, folosit mai rar de Mihnea. Nașii își vor lua nașia în serios.

Școlarul autodidact

Ca mezinul foarte mezin care era, Mihnea rămâne mai ales în sarcina fratelui mai mare, Aurel. Deși bagă-n sperieți repetenții, Aurel e genul care își vede de treabă. Treaba lui fiind, pe la vârsta la care Mihnea începe să circule prin lume, atletismul. Aurel ajunge campion național de juniori, la 800 de metri. Îl ia pe Mihnea cu el, la stadion, unde acesta îl susține. Roagă frumos oamenii de la Dinamo să-l accepte și pe Mihnea în cantonamente, iar băiatul primește pat și mâncare în rând cu băieții mult mai mari. Așa ajunge Mihnea să vadă Râșnovul sau Lacul Sfânta Ana. „Îi arătam împrejurimile și eu eram foarte tânăr și lui îi plăcea treaba asta. Îl plimbam după mine exact ca pe un copilăș“, zice Aurel.

Când începe școala, Aurel are emoții, fiindcă trebuie să meargă la ședințele cu părinții. Prima oară când se duce la Școala 100, răsuflă ușurat, fiindcă învățătoarea anunță părinții că Mihnea Constantinescu „se detașează“ de restul elevilor. „Fratele mai mare simte, într-un fel, responsabilitatea. Și dacă e și plăcere, o faci... Eu sunt mândru pentru perioada 0–14 ani, că la 14 ani ai lui m-am căsătorit“, oftează Aurel, gândindu-se la faptul că după 1975 îl va mai putea însoți doar la admiterea la Liceul de Informatică, Bacalaureat sau Politehnică.

Dar, înainte de asta, pe la nouă-zece ani, într-o vară, îl descoperim pe Mihnea pe magazia tatălui, împreună cu celălalt frate, Sandu. Călătorie inițiativă, fiindcă sus, pe lângă soare, mai era ceva: *Șocul viitorului*, de Alvin Toffler. „Când a văzut c-o citesc, s-a apucat și el s-o citească“, povestește Sandu, care avea o vârstă mai potrivită cu cartea, vreo 18 ani. După ce au terminat-o amândoi, frații s-au apucat s-o discute: „Să știți că ne mai contraziceam în idei, așa, la modul că înțelegeam, nu înțelegeam, căutam să ne explicăm, căutam să nu ne explicăm...“

Cărțile sunt greu de împărțit, mai ales cu unul ca Mihnea, pe care îl apucă Toffler la 10 ani. Sandu explică: „Citeam câte trei cărți odată. Pe prima, vara, ne urcam sus pe magazie, făceam plajă și citeam. Pe-a doua, când ne culcam. Dormeam într-un pat, că așa era, și unul citea pe o parte, unul citea pe o parte. Cea de-a treia carte era la baie, pe asta o citeam pe rând.“

Vreun an mai târziu, Mihnea se juca cu copiii de pe stradă „de-a școala“. Înșira dinainte vecini cu doi-trei ani mai mari decât el și făcea pe profesorul, le puneă întrebări, le dădea note la geografie sau matematică. Cu ultima îi mergea cel mai bine, deși o ducea foarte bine și cu româna: „Îl și iubeau profesorii. Era o doamnă profesoară, Nițulescu, de română, căreia îi murise un băiat de mic și aproape că voia să-l adopte pe Mihnea“, își amintește Aurel.

Toffler e însă lămuritor, în sensul că școala nu era destul. Cumva, Mihnea găsește timp și minte ca să se-apuce să-nvețe singur poezii, germană și diverse altele. Nașul, Nicolae Teodorescu, îi pusese la dispoziție biblioteca lui, ba chiar cadorisise familia Constantinescu și cu un vagon de *Paris Match*-uri vechi, care fuseseră depozitate de părinți într-un alt spațiu sacru al copilăriei. „Urcam amândoi în pod și citeam în franceză reviste până nu mai puteam“, spune Sandu.

Printre toate acestea, mai găsește cumva timp să ajungă și în corul bisericii, la Cărmidarii de Jos, unde fusese botezat. Preoții îl puneau să și citească din când în când din Biblie, onoare rezervată enoriașilor deosebiți, la noi, la ortodocși.

La școală nu a avut neapărat 10 pe linie, prin clasele I-IV mai găsim și câte un 8 sau 9. Dar, când în curtea casei se întindeau mese, de sărbători, cu nașii în cap, Mihnea dispărea, cu o carte-n mână. „Se retrăgea într-un colț, dar nu ostentativ“, povestește Aurel. „Îl mai întrebam: «Mihnea, tu ce faci? – Am de învățat...» Nu-i plăceau chestiile astea cu mulți oameni, cu gălăgie. A fost și asta o treabă care ne-a impresionat. Normal, că noi nu făcusem treaba asta.“

Eu, unul, cred că pe undeva e greu să ai un astfel de frate. „Era o curiozitate pentru noi, că nu știam cum sunt copiii cumiți. Că ne dădeau exemple: Uite, băiatul ăla învață foarte bine. Noi eram

cam de 7-8, note. Și eu am fost premiant până în clasa a patra...“, adaugă Aurel Constantinescu, pe un ton care sugerează că nu era nicio scofală. Cel puțin, nu comparativ cu Mihnea. Cam așa i se pare, cred, și lui Sandu Constantinescu, care spune: „Noi eram cunoscuți ca sportivii străzii. Am făcut și eu atletism, 3 000 de metri obstacole și 5 000 de metri. Dar, de exemplu, Mihnea n-a jucat niciodată fotbal. O singură dată a intrat și el într-o echipă și și-a spart arcada. Deci, practic, nu avea veleități sportive.“ Cu toate acestea, la maturitate s-a apucat de jogging și înot. „Și-a dat seama că totuși ajută și sportul“, zâmbește nostalgic fratele mijlociu.

Lumea dintr-un steguleț

Exceptând excursiile pe magazie, prin pod sau pe la Sfânta Ana, prea multe ocazii să ieși din Mahalaua Cărmidărilor nu erau, pe vremea aceea. Dar, vorba lui Sandu Constantinescu, sportul ajută. Printre apropiații cu care se mândrea și se mândrește familia sunt boxerul Ion Chiriac sau fratele lui, Constantin, arbitru internațional de box în timpul liber, unchi. Pe stradă mai trăiau Bebe Dincă, portar al naționalei de handbal, sau scrimerul Cornel Georgescu. Toți acești oameni plecau în străinătate, la concursuri. Când se întorceau, din sacoșele lor, pe Livada cu Duzi se vărsa lumea largă, sub forma unor fleacuri aduse copiilor. Fleacuri învelite în pachete de visare mult mai mari: „Eu aveam geantă albă, México saluda al Mundo!“ se laudă Sandu. „Toată lumea se uita după mine, și-n mașină, și-n tramvai!“

Mihnea primea și el câte-un fular, un steag, pliante – ce putuse aduce și unchiul boxer, ulterior antrenor, dintr-o diurnă nenorocită. Neckermann-ul nelipsit. Și „niște arici micuți, le puneai un băț, căruia-i dădeai foc și fumega. Altădată, din Spania, Austria, nu mai țin minte, ne-a adus la toți trei câte o casetă Clorodont. Periuță, pastă și apă de gură. Atunci am văzut prima oară apă de gură...“.

Cine n-a trăit comunismul nu a cunoscut forța de madlenă proustiană inversă, generatoare de amintiri inexistente, a acestor

resturi de capitalism și de lume ajunse la tine ca un mesaj într-o sticlă aruncată în ocean.

Dar, când poate alege, Mihnea evită madlenele. Prima oară o face la 14 ani, când pleacă într-o călătorie de școlar eminent în RDG, Germania comunistă. Se întoarce de acolo cu un calculator de birou, cu butoane. „Unul mic, cu patru operații. Era galben, micuț, îl arătam la toată strada“, spune Sandu. Până la urmă, și tabla înmulțirii e o madlenă.

Peste vreo patru ani, la sfârșitul Liceului de Informatică, va primi cadou de la nași ceva asemănător cu ceea ce numim azi PC. Erau anii de glorie ai Commodore-ului, când sistemul de operare și programele se rulau de pe casete de casetofon. „Ce curioși eram! Ne urcaserăm călare pe el și noi,ăștia care habar n-aveam“, spune Aurel Constantinescu. Generos cu lucrurile lui, de regulă, Mihnea nu i-a lăsat să-l atingă. Întrebat ce făcea pe computer, fratele cel mare își amintește vag că era ceva legat de engleză. „În niciun caz jocuri. L-am rugat să ne arate și nouă un joc, dar el: «Nu, nu umblați!»“

Însă cel mai frumos cadou a fost Siria. George, tatăl, reușise să plece la lucru acolo, pe un salariu în dolari, în acele exporturi de resurse umane ale lui Ceaușescu care s-au lăsat cu pagube de câteva miliarde. În 1979, puțin înainte de calculator, Mihnea a primit o vacanță de câteva săptămâni. Baza de operațiuni era la Baniyas, port unde românii construiau rafinăria. Sandu, pe care tatăl îl luase la lucru cu un an sau doi înainte, explică: „Era la vreo 600 de kilometri de Damasc. Dar puteai pleca și vizita Damascul, Alepul sau Hama. Aveai ce vedea: apeducte, moschei. Acum sunt pulbere.“

Sandu îi povestise lui Mihnea că la Baniyas, putuse să meargă gratis la cinematograful fiindcă le traducea colegilor filmele, din franceză, în schimbul biletului la film. „Se adunau câte 10-12 în jurul meu.“ Mihnea a reținut și a făcut același lucru, dar nu numai din franceză, ci și din engleză. După care a plecat să facă turism cu „karnakul“, autocarul numit după numele firmei de transport.

La întoarcere, le-a povestit apropiaților despre civilizația arabă, Krak des Chevaliers, templieri. Poveștile avea să le spună și mai

târziu: „Avea o iubire infinită pentru deșert“, spune Crenguța Roșu, cu care avea să se cunoască la vreo trei ani după călătorie. „A fost cea mai intensă întâlnire a vieții lui, cred.“

Sfârșitul copilăriei

Ceaușescu a venit pe Livada cu Duzi într-o duminică, în 1978, prin septembrie. „A urcat să vadă stadiul lucrărilor, a văzut de sus cartierul, că era la poalele dealului Văcărești, și nu i-a plăcut“, spune Sandu. „Miercuri au apărut buldozerele pe stradă și ne-au pus să strângem tot. În două-trei ore au început să dărâme. Așa a fost, nu e poveste.“

Constantineștii aveau un porc, pe care au trebuit să-l doneze. „L-a dat de pomană taică-meu. Ce să facă cu el la bloc? În trei ore a trebuit să strângem tot din curte.“ Cu toată gospodăria – sau ce putea lua, incluzând bunici –, familia ajunge în Berceni, pe Obregia. Noroc cu fuga lui Pacepa: existau niște blocuri recent construite pentru securiști, care deveniseră vacante. „Am primit două apartamente. Și acum, tot două avem. Dacă era așa cum voia Ceaușescu, primeam unul cu trei camere, la șapte persoane. Dar eu am figurat ca întreținător al bunicii și am primit două camere. Și a mai fost unul de trei.“

Aici avea să locuiască Mihnea până la sfârșit, de la o vreme încolo având grijă de mamă, care a murit, nevăzătoare de aproape patru ani, la 92 de ani, în perioada scrierii acestei cărți. Dar, deocamdată, Mihnea e pe la sfârșitul liceului, împușcă numai 10. Când a văzut ce se-ntâmplă, „a luat-o ca pe o chestie... care asta e“, conchide Sandu.

În limba română, cuvântul *funcționar* provine din franceză. Am putea să ne închipuim că e o persoană care face să funcționeze lucrurile, dar Larousse ne dezamăgește: *e titularul unei funcții publice*. De la *a funcționa* la *funcție publică*, administrația se transformă dintr-un proces, într-o tablă de șah ale cărei piese sunt înțepenite în câmpurile lor, se mută rar și greoi.

Funcționarii nu funcționează, ci își primesc și schimbă din când în când funcțiile.

În 30 de ani de carieră, Mihnea Constantinescu a avut, în esență, trei funcții: director în MAE, șef de cancelarie de prim-miniștri (sau de cabinet) și ambasador cu însărcinări speciale. Ultima e de fapt o demnitate sau un rang, dar acoperă destul de bine preocuparea lui pentru energie și securitate din ultima parte a carierei.

La Cancelarie, a făcut politică externă încă de pe vremea când făcea conexiunea între Theodor Stolojan și ambasadele occidentale. Iar la Externe, a determinat transformarea României într-o democrație păstrând-o pe drumul aderării la UE și NATO, asumat definitiv de toți actorii politici încă din 1995. La fel, energia era o chestiune cu conotații puternice de securitate, deci geopolitice, și administrative, fiindcă implica armonizarea numeroșilor actori instituționali implicați în marile proiecte.

Altfel spus, Mihnea Constantinescu *funcționa* indiferent de *funcții*.